

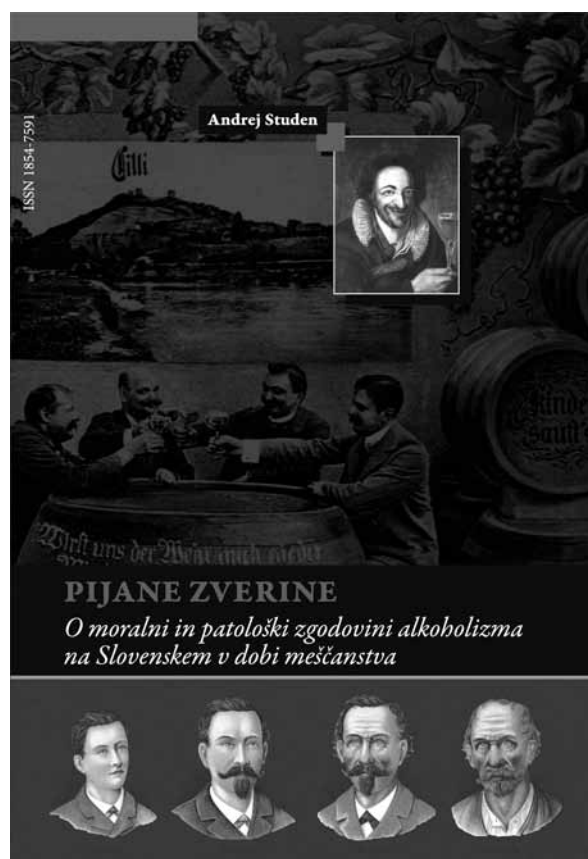
Pijane zverine!

Andrej Studen: **Pijane zverine: o moralni in patološki zgodovini alkoholizma na Slovenskem v dobi meščanstva**. Celje : Zgodovinsko društvo, 2009. 180 strani. (zgodovini. ce ; 9)

Martinovo je, ko se spravljam, da napišem tale zapis. V Sloveniji, posebej v rajonih, kjer se tradicionalno prideluje vinska kapljica, se težko ubeži priložnosti, da na ta dan ne bi nazdravili s kapljico rujnega. Martinovo je pač praznik, poseben praznik, in če kdaj, prav na praznik Slovenci radi trkajo s kozarci. Resnici na ljubo, nekateri k temu početju ne rabijo za izgovor praznika, ampak lahko nazdravljajo s polnimi kozarci tudi z bolj praznimi izgovori. Izgovorov za pitje Slovincem res nikoli ni zmanjkalo. Kot prepeva domači roker, se ga pije na žalost, na srečo, na krst in za svečo, pije se ga zato, da dan prej mine, na laž in na spomine. Toda, Martinovo gor ali dol, vzrok ta ali oni, odločil sem se, da tokrat praznik počastim povsem drugače, ne tako, da pogledam v kozarec, ampak v knjigo, v prav posebno knjigo – knjigo o alkoholu.

Zadnji čas je namreč že, da se ognemo znane reka boste kovačeve kobile in se v domači reviji lotimo vsaj krajšega poročila o zelo domači knjižni uspešnici. Znanstvena monografija doc. dr. Andreja Studna, *Pijane zverine: o moralni in patološki zgodovini alkoholizma na Slovenskem v dobi meščanstva*, je namreč v založništvu celjskega zgodovinskega društva izšla kot deveta edicija v zbirki *zgodovini.ce*. Ker gre zagotovo za knjigo, ki je ena izmed zadnje čase najbolj odmevnih izdaj slovenskega izvirnega zgodovinopisja, bi bilo pravzaprav že kar čudno, da bi knjigo spregledali v reviji, ki se lahko razglasi vsaj za »botrčka« omenjene knjižne zbirke.

Avtorja monografije bralci *Zgodovine za vse* zelo dobro poznajo, povečini pa, verjamem, tudi že njegovo zadnjo monografijo. *Pijane zverine* so bile namreč v minulih mesecih deležne prav nad-

povprečne pozornosti, zato bi kot predstavitev dela – poleg seveda napotila na knjigo samo(!) – rad v opombah pod črto navedel vsaj nekaj povezav do teh obravnav, kakor sem jih le uspel sproti zasledovati. Priporočam. Objavljenih je bilo že kar nekaj ocen, tako v razširjenih dnevnikih in tedenskih izdajah,¹ kot tudi v bolj specializirani zgodovinski periodiki,² knjigi je bila posvečena posebna oddaja na nacionalni televiziji,³ bila je povod vsaj eni ra-

¹ Dragica Čeč: *Vino je eliksir življenja, žganje satanovo seme: knjiga o alkoholizmu na Slovenskem v dobi meščanstva*. V: Delo, 7. 4. 2010, str. 18.

Bernard Nežmah: *Andrej Studen: Pijane zverine*. V: Mladina, 16. 4. 2010. Dostopno tudi na: http://www.mladina.si/tehdnik/201015/andrej_studen_pijane_zverine.

² Željko Oset: *Andrej Studen, Pijane zverine : o moralni in patološki zgodovini alkoholizma na Slovenskem v dobi meščanstva...* (Zgodovini.ce,9). V: *Prispevki za novejšo zgodovino*, let. 50 (2010), št. 1, str. 205-206.

Iztok Ilich: *Andrej Studen, Pijane zverine. O moralni in patološki zgodovini alkoholizma na Slovenskem v dobi meščanstva*. Zgodovinsko društvo Celje, zbirka *Zgodovnice*, Celje 2009, 180 strani. V: *Arhivi*, let. 33 (2010), št. 1, str. 200-202.

³ Oddaja na TV Slovenija, *Knjiga mene briga*, 24. 5. 2010. Objava dostopna na: <http://tvslo.si/predvajaj/#ava2.70543226>;

dijski oddaji,⁴ avtor pa je v neposredni povezavi z izdajo knjige dal tudi nekaj daljših intervjujev za priloge slovenskih časopisov.⁵ Brez dvoma, knjiga je bila opažena. Deležna je bila pozornosti kot le redke publikacije, ki v manjših nakladah prihajajo iz zakladnic finančno podhranjenih in predvsem na entuziazmu posameznikov delujočih založb.

Knjiga pa je dosegla prav poseben poklon tudi znotraj same slovenske zgodovinopisne srenje. Avtor je prav na to lahko še kako ponosen. To naj ga še bolj prepriča tudi v to, da ni obroben zgodovinar, čeprav marsikdo kdaj površno oceni, da se ukvarja z (ob)robnimi temami. Res je, da Studen pravzaprav nikoli ni povsem sledil glavnim tokovom slovenskega institucionaliziranega zgodovinopisja, prej bi rekli celo, da je nakazal kakšen trend, a v letošnji zgodnji jeseni je vseeno prišlo do simbolnega dogodka, ko je *Zveza zgodovinskih društev Slovenije* avtorju za njegove *Pijane zverine* podelila nagrado *Klio*. Eminentna nagrada je sploh ena redkih priložnosti odlikovanja dela zgodovinark in zgodovinarjev pri nas in se podeljuje bienalno za najboljši dosežek slovenskega zgodovinopisja za minuli dve leti.

Studen se je s *Pijanimi zverinami* spet dokazal kot oseba, ki ima nos za zgodovino. Nos za izbiro tem v zgodovini, a tudi nos za podajanje in interpretiranje zgodovine. Knjiga je zvesta njegovemu izvirnemu, zelo pripovednemu načinu pisanja zgodovine ter zato zelo berljiva. Dober argument potencialnemu bralcu, da poseže po njej pa je lahko tudi ta, da ni preveč obsežna. Zakaj le, ko pa slovenska zgodovina premore toliko sočnih in doživetih zgodbic, ki so z alkoholom tesno povezane? Marsikdo bi si želel še več takšnih prilog in – bodimo iskreni – zgodbe bi se tudi lepo vklopile v kontekst hudomušnega, kratkočasnega in pronicljivega podajanja zgodovine. Toda, tako ocenjujem sam avtorjevo odločitev, bi knjiga z nakladanjem teh pijanskih štorij zrasla v špehovko,

ki bi ne bila več tako obvladljiva, predvsem pa bi izgubila izvirnost v svoji sporočilnosti. Avtor sicer rad podlega količini podajanja raznih pijanskih ekscesov, a hkrati sproti še bolj sledi težnji, da se ne ukvarja toliko z alkoholizmom samim, kot ga bolj zanimajo njegove posledice. Prav v tem vidim kvaliteto podajanja njegove kulturne zgodovine alkoholizma na Slovenskem.

V ospredje njegove knjige zato pred junaki pijančki silijo tisti, ki so se proti alkoholizmu borili. Tradicija pitja in že kar pregovorna opitost slovenske duše je v meščanski družbi 19. stoletja namreč rodila tudi novo tradicijo boja proti alkoholizmu kot najhujši kugi in zalegi slovenske družbe. Protialkoholni boj namreč šele dobro postavlja zrcalo alkoholu in njegovim novim učinkom v meščanski družbi. Alkohol se tako s perspektive njegovih kasnejših učinkov v starorežimski družbi sploh ne zdi nevaren. Nasprotno. Poprej je alkohol predstavljal bolj ritualno drogo, bil na eni strani del religije, na drugi pa pomemben del posvetnega vsakdanjika, ki človeka razveseljuje. Alkohol je predstavljal predvsem del potrebne zabave, hkrati pa deloval in se razpoznaval tudi veliko več kot le to, bil je poživilo, hrana in zdravilo. Vtis je skoraj takšen, da alkohol staro družbo prej integrira, kot bi jo razdvajal. Vse to pa za 19. stoletje ne velja več.

V 19. stoletju se je namreč zaradi tehnološkega razvoja in industrije ter zaradi množične proizvodnje cenejših in bolj dostopnih pijač zelo razširilo pitje žganja. Situacija je močno začela skrbeti zdravnike, kot je bil v Ljubljani Vilijem Lipič. S študijo o alkoholizmu *Osnovne značilnosti dipsobiostatike* iz leta 1834 je Lipič postavil pionirske temelje argumentiranemu protialkoholnemu gibanju in vplival na njegovo delovanje tudi daleč preko meja kranjske prestolnice.

Štafetno palico protialkoholnega gibanja so kasneje prevzeli in vodili predvsem katoliški moralisti. Pot jim je med njimi pokazal vsem znani Anton Martin Slomšek, katerega je stanje med svojimi ovčicami na terenu gotovo docela prepričalo v to, da se je bil prvi prisiljen lotiti prevajanja tujih protialkoholnih besedil. Prav iz podobe lika in dela Slomška – po drugi strani še kako izstopajočega častilca vinske kapljice – lahko opazimo izrazito uperjeno ost protialkoholne agitacije predvsem proti žganjepitju. Pereč problem žganic je bil, da so

⁴ Oddaja na Radiu Slovenija, Prvi program: Slovinci in alkohol v politiki na prelomu 19. v 20. stoletje. Dostopno na: <http://tvslo.si/predvajaj/slovinci-in-alkohol-v-politiki-na-prelomu-19-v-20-stoletje/ava2.52542882/>.

⁵ Maja Čepin Čander: Žganje se je iz vode življenja prelevilo v vodo smrti. (Intervju, dr. Andrej Studen, zgodovinar) V: Dnevnik, Dnevnikov objektiv, 29. 5. 2010. Dostopno na: http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042362972.

bile čisto vsem vedno bolj dostopne, bodisi poceni industrijsko proizvedene bodisi zastojni domači zvarci. Na kmetih so bili ljudje vedno bolj pod gasom in jasno je, da so dežurnim skrbnikom morale stvari uhajale iz rok. V 80. letih 19. stoletja se je po štajerskem podeželju menda zelo razpaslo pitje »fuzla«, ki nam zlahka razloži etimologijo ljudskega besednega zaklada, saj pitje »fuzla« ni pripeljalo le do nezaželenih ravsov in kavsov, ampak se je marsikateremu podeželjanu od te močne pijače kar »sfuzlalo«.

Prav to od alkohola povzročeno poneumljanje pa nas v končni fazi te ocene lahko pripelje blizu še enemu zanimivemu in ključnemu diskurzu, ki ga je v pojav obravnave alkoholizma pri nas z aktualno knjigo vpeljal Studen. Ob zavedanju le tega šele lahko razpoznamo tudi vso širino, ki nam jo avtor sugerira s kratkim in pomenljivim naslovom. Studen namreč v obravnave alkoholizma zelo izstopajoče vnese razmišljanja prav v tistem času razvijajoče znanosti – predvsem psihiatrije. Že od 90-tih let 19. stoletja sta namreč alkoholizem v okvirih psihiatrije pri nas obravnavala Fran Gostl in Ivan Robida. Pod vplivom biološke psihiatrije in Morelove teorije o progresivni degeneraciji so bili pijanci razpoznavni kot grožnja civilizaciji. Alkohol je po njihovem prepričanju iz običajnega človeka ustvarjal izrojeno zverino, ki je zelo nevarna. Zastrahujoče nevarna posebej zato, ker s popivanjem ne škodi le sebi in svojim bližnjim, ampak kar celi skupnosti. Po eni strani torej pijane zverine povzročajo degenerirano skupnost, po drugi pa so pravzaprav že rezultat le-te. Alkoholizem naj bi se prenašal iz roda v rod, kar naj bi posledično vodilo v dokončen propad narodne skupnosti. Ideje o pokvarjenem dednem materialu naroda je kasneje tudi pri nas prevzela evgenika, ki je z razpravami Boža Škerlja v 30-ih letih 20. stoletja zelo nazorno nakazala poti zdravljenja naroda, a se v praksi ni učinkovito udejanjala.

Pijane zverine so knjiga, ki nam z obravnavo zgodovine alkoholizma potrdi to, kar sami danes pravzaprav že vemo, če se le malo ozremo okrog sebe. Slovenci smo srke, to je naša radost, a hkrati tudi naš hud problem. Marsikdo med nami se je bil (ali pa se še bo) s tem problemom prisiljen celo zelo resno soočiti. Kar nam *Pijane zverine* odkrivajo novega je gotovo to, da pričnemo razpoznavati tako problem kot tudi obravnavo problema alkoholizma s predzgodovino. Knjiga danes zagotovo ne bo

rešila problema alkoholizma nikogar, prej bo koga, ki bi to pričakoval, celo razžalostila, saj je Studen prej kot knjigo o alkoholizmu napisal knjigo o neuspešnem boju proti alkoholizmu na Slovenskem. S to knjigo bo marsikomu jasno, da so se zdravniki, duhovniki in tudi psihiatri s tem problemom pričeli soočati že dolgo pred Janezom Rugljem. *Pijane zverine* se več kot očitno igrajo tudi z našo narodno podzvestjo, ki nas žre in sugerira, da ga Slovenci pač radi dajemo na zob. Alkohol se nam v kolektivni identiteti kaže celo kot eden ključnih konstitutivnih elementov, naj gre za metode političnega »mokrega« prepričevanja, za našo himno ali svet naših duhovnih očetov literatov, med katerimi je eden cvetov, Ivan Cankar, ugotavljal, da ga pije zgolj zato, ker je Slovenec. Kaj je narobe z nami, je sploh kaj narobe? Menda ni kaj narobe z mano, da ga na Martinovo ne nazdravljam? Knjiga je dobra in priporočljiva za branje prav vsakomur, saj nam ne ponuja le odgovorov, ampak nam – kakor komu – mimogrede kdaj postavi tudi kakšno vprašanje.

Borut Batagelj